

ombudsman
veřejný ochránce práv

Habrovanský zámek

Zpráva z návštěvy zařízení

Adresa zařízení:	Habrovany 1, 686 01 Rousínov u Vyškova
Zřizovatel:	Jihomoravský kraj
Ředitel:	PhDr. Leoš Spáčil
Typ zařízení:	Domov pro osoby se zdravotním postižením
Kapacita:	35
Datum návštěvy:	8. října 2018
Datum vydání zprávy:	14. ledna 2019
Návštěvu provedly:	Mgr. Petra Hadwigerová, Mgr. Tereza Hanelová

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

Obsah

Úvodní informace	3
Systematická návštěva a její cíl	3
Zpráva z návštěvy a vyjádření zařízení	3
Charakteristika zařízení	6
Průběh návštěvy	6
Shrnutí	7
Realizace volebního práva	8
1. Předpoklady pro výkon volebního práva	8
2. Příprava na volby	13
3. Proces volby	14
Přehled opatření k nápravě	17

Úvodní informace

Systematická návštěva a její cíl

Na základě ustanovení § 1 odst. 3 a 4 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, vykonávám činnost národního preventivního mechanismu, v jehož rámci provádím **systematické návštěvy míst (zařízení), v nichž se nacházejí nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě**. Důvodem omezení na svobodě je rozhodnutí orgánu veřejné moci, nebo závislost osoby na poskytované péči. Domovy pro osoby se zdravotním postižením představují zařízení ve smyslu § 1 odst. 4 písm. c) zákona o veřejném ochránci práv.

Návštěvy probíhají zásadně neohlášeně a jejich provedením zpravidla pověřuji pracovníky Kanceláře veřejného ochránce práv.¹ Pracovníci jsou právničky a právníci, speciální pedagogové a pedagožky, sociální pracovníci a pracovnice, zdravotní sestry. Šetření spočívá v prohlídce zařízení, pozorování, rozhovorech s vedoucím, zaměstnanci a klienty, studiu vnitřních předpisů zařízení a dokumentace včetně zdravotnické.² Charakter návštěv je **preventivní, s cílem působit do budoucna** a zvyšovat standard poskytování sociálních služeb v České republice.

Obecně je cílem systematických návštěv posílit ochranu osob omezených na svobodě před všemi formami špatného zacházení.³ Návštěva uskutečněná ve Vašem zařízení nicméně byla zaměřena výhradně na **možnost klientů a klientek jakožto občanů realizovat své volební právo**⁴, tedy projevit svou sociální autonomii a naplnit možnost podílet se na politickém a veřejném životě.

Zpráva z návštěvy a vyjádření zařízení

Z každé systematické návštěvy **pořizuji zprávu, jejíž součástí mohou být návrhy opatření k nápravě**. Zpráva slouží k dialogu se zařízením a jako vodítko k prevenci nebo odstranění

1 V souladu s § 25 odst. 6 zákona o veřejném ochránci práv.

2 ^V souladu s § 21a ve spojení s § 15 zákona o veřejném ochránci práv.

3 Špatným zacházením se rozumí jednání, které nerespektuje lidskou důstojnost a dosahuje určitého stupně závažnosti (samo o sobě, nebo při kumulativním účinku jednotlivých zásahů). V zařízeních sociálních služeb může mít špatné zacházení například podobu nezajištění bezpečí, nerespektování lidské důstojnosti, práva na soukromí, posilování závislosti na poskytované péči, nerespektování sociální autonomie, práva na spoluúčasť při rozhodování o poskytované péči, anebo podobu neodůvodněného používání omezovacích prostředků.

4 Volební právo je zaručeno všem občanům České republiky článkem 21 Listiny základních práv a svobod. K účasti lidí se zdravotním postižením na politickém a veřejném životě se vyjadřuje také Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, která po státech vyžaduje, aby zajistily, že se osoby se zdravotním postižením budou moci „*účinně a plně, na rovnoprávném základě s ostatními, podílet na politickém a veřejném životě, přímo nebo prostřednictvím svobodně volených zástupců, včetně práva a možnosti volit a být volen*“ [článek 29 písm. a) Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením].

špatného zacházení. Zpráva nepopisuje praxi zařízení, která odpovídá dobrým standardům zacházení. Proto může působit negativním dojmem. Prosím čtenáře, aby zprávu četli s tímto vědomím a nepovažovali mé závěry za nedocnění náročné práce zařízení.

Zprávu zašlu zařízení a vyzvu je, aby se k mým zjištěním a navrženým opatřením vyjádřilo.⁵

Jsem připravena zabývat se předloženými argumenty. Navržená opatření k nápravě jsou zpravidla různá svou naléhavostí, náročností a dobou potřebnou k provedení. Při jejich formulaci navrhuji také termín realizace, přičemž očekávám, že zařízení jej buď respektuje, anebo odůvodněně navrhne jiný termín. Pro snazší orientaci poskytuji v závěru zprávy jejich přehled.

- Bezodkladná opatření je třeba provést zpravidla do 7 dnů od obdržení zprávy. Je-li jejich realizace náročná, je třeba je provést v nejkratší možné době. Za bezodkladná pokládám opatření, která považuji za naléhavá a příkládám jim velkou důležitost, anebo která považuji za objektivně snadno realizovatelná.
- Opatření s delší lhůtou je třeba provést ve stanovené lhůtě, zpravidla do jednoho, tří, šesti měsíců, jednoho roku.
- Opatření s průběžným plněním formuluji tam, kde je třeba zavést do praxe určitý pracovní postup nebo styl práce, nebo naopak něčeho se napříště zdržet. Očekávám, že se tak stane bezodkladně a bude se dbát na uplatňování do budoucna.

Očekávám, že zařízení ve vyjádření ke zprávě (1) sdělí, že opatření bylo realizováno a jak, nebo (2) kdy a jak se tak stane, nebo (3) navrhne jeho alternativu.

Shledám-li vyjádření zařízení nebo dalších oslovených orgánů dostatečným, vyrozumím je o tom. Mohu si rovněž vyžádat doplňující vyjádření. Rozhodující je pak vysvětlení zjištěných pochybení, doložení navržených opatření k nápravě či hodnověrný příslib jejich realizace.

Neshledám-li vyjádření zařízení nebo dalších oslovených orgánů dostatečným, vyrozumím o tom nadřízený úřad (případně vládu, není-li nadřízeného úřadu), případně informuji veřejnost.⁶ Rovněž mohu přijet na kontrolní návštěvu.

Po ukončení vzájemné komunikace **zveřejním anonymizovanou zprávu z návštěvy zařízení** (neanonymizuji jména osob pověřených vedením zařízení), včetně obdržení vyjádření, na svých internetových stránkách⁷ a v databázi Evidence stanovisek ochránce ESO.⁸

Po provedení série souvisejících návštěv **vydávám tzv. souhrnnou zprávu**. Tu také zveřejňuji a doručuji příslušným orgánům veřejné moci. V souhrnné zprávě bez vazby na konkrétní navštívené zařízení shrnuji svá zjištění a doporučená opatření k nápravě, navrhuji systémová doporučení, případně formuluji standard dobrého zacházení. Cílem také je, aby zpráva byla

5 Ustanovení § 21a odst. 3 a 4 zákona o veřejném ochránci práv.

6 Tzv. sankční opatření, u kterých se postupuje obdobně podle § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

7 Veřejný ochránce práv - ombudsman [online]. Brno: © Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 2018-11-20]. Dostupné z <http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/>.

8 Evidence stanovisek ochrance (ESO) je dostupná z <http://eso.ochrance.cz/Vyhledavani/Search>.

k dispozici nenavštíveným zařízením jako vodítka k odstranění nebo prevenci špatného zacházení.

Charakteristika zařízení

Habrovanský zámek je příspěvkovou organizací zřízenou Jihomoravským krajem. V Habrovanech poskytuje dvě pobytové sociální služby: domov pro seniory a domov pro osoby se zdravotním postižením. Šetření se týkalo pouze domova pro osoby se zdravotním postižením (dále také jen „domov“).

Cílovou skupinou služby jsou lidé starší 18 let se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení.⁹

Kapacita služby je 35 klientů (muži i ženy), ke dni systematické návštěvy činil celkový počet klientů 34, z toho 2 nebyli aktuálně přítomni. Nejvíce klientů (24) je ve věku 45 až 65 let, dále v domově pobývá 9 klientů ve věku 26 až 45 let a 1 klient ve věku nad 65 let. 5 klientů je omezeno ve svéprávnosti.

Domov se organizačně nedělí na žádná oddělení.

Průběh návštěvy

Návštěvu vykonaly dne 8. října 2018 bez předchozího ohlášení právničky Kanceláře veřejného ochránce práv (dále jen „Kancelář“) Mgr. Tereza Hanelová a Mgr. Petra Hadwigerová.

Úvodem předaly řediteli domova PhDr. Leoši Spáčilovi pověření k provedení návštěvy a současně si od něj vyžádaly nezbytnou součinnost. Následně hovořily s vedoucí sociálního úseku, dvěma pracovníci v sociálních službách (aktivizačními pracovníci) a některými klienty a klientkami domova a nahlédly do související dokumentace.

Oceňuji, že navzdory vytíženosti personálu byla ze strany domova poskytnuta zaměstnankyním Kanceláře veškerá součinnost.

⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Registr poskytovatelů sociálních služeb [online]. Praha, 2018 [cit. 2018-11-20]. Dostupný z http://iregistr.mpsv.cz/socreg/detail_sluzby.do?736c=cca1bbdccc18fccf9&SUBSESSION_ID=1543389473177_1.

Shrnutí

Systematická návštěva v Habrovanském zámku byla zaměřena na výkon volebního práva klientů a klientek domova, a to zejména těch, kteří jsou omezeni ve svéprávnosti. Cílem bylo ověřit, zda a jakým způsobem realizovali své právo volit v komunálních volbách, které se konaly ve dnech 5. až 6. října 2018.

Na základě poznatků získaných při této návštěvě jsem dospěla k závěru, že klientům není ve výkonu volebního práva bráněno.

Určité rezervy vnímám v otázce individuální podpory účasti klientů u komunálních voleb, a to zejména u klientů s trvalým pobytem mimo zařízení. Dále jsem zjistila, že domov aktivně nenabízí klientům možnost účastnit se voleb ve volební místnosti v obci. Pokud jde o provizorní volební místnost v domově, mám za to, že domov nepřijal dostatečná opatření k zajištění tajnosti hlasování.

I proto si dovoluji přiložit k této zprávě některé z existujících metodik pro zpřístupnění voleb lidem se zdravotním postižením. Můžete v nich nalézt příklady dobré praxe a nechat se inspirovat pro přípravu klientů (nejen) na volby do Evropského parlamentu, které se mají konat v květnu 2019.

Naopak oceňuji, že všichni pracovníci (ředitel, vedoucí sociálního úseku i aktivizační pracovnice) jsou si vědomi toho, že klient s omezenou svéprávností není oprávněn volit výlučně tehdy, pokud jej soud výslovně omezil v právu volit.

Realizace volebního práva

Volební právo je zaručeno všem občanům České republiky článkem 21 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). K účasti lidí se zdravotním postižením na politickém a veřejném životě se pak mj. vyjadřuje Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, která po státech vyžaduje, aby zajistily, že se osoby se zdravotním postižením budou moci „účinně a plně, na rovnoprávném základě s ostatními, podílet na politickém a veřejném životě, přímo nebo prostřednictvím svobodně volených zástupců, včetně práva a možnosti volit a být volen“.¹⁰

1. Předpoklady pro výkon volebního práva

Podle článku 21 Listiny¹¹ stanovuje podmínky výkonu volebního práva zákon. Za volební zákony se v České republice považují zákon o volbách do Parlamentu České republiky¹², zákon o volbách do zastupitelstev obcí¹³, zákon o volbách do zastupitelstev krajů¹⁴, zákon o volbách do Evropského parlamentu¹⁵ a zákon o volbě prezidenta republiky¹⁶. Zmíněné zákony vyžadují pro realizaci práva volit¹⁷ splnění následujících předpokladů:

- volič musí být státní občan České republiky (u voleb do Evropského parlamentu se může jednat i o státního občana jiného členského státu EU, pokud je na území ČR přihlášen k trvalému či přechodnému pobytu),
- v době konání voleb (v případě vícedenních voleb alespoň druhý den) musí dosáhnout 18 let věku a
- u voleb do zastupitelstev obcí/krajů musí mít navíc trvalý pobyt na území obce/na území obce, která náleží do územního obvodu kraje.

Překážkami pro výkon volebního práva jsou pak podle zákona u všech voleb omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva a zákonem stanovené omezení osobní svobody z důvodu ochrany zdraví lidu, u voleb do zastupitelstev obcí/krajů navíc ještě zákonem

10 Článek 29 písm. a) Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

11 Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

12 Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

13 Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

14 Zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

15 Zákon č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

16 Zákon č. 275/2012 Sb., o volbě prezidenta republiky a o změně některých zákonů (zákon o volbě prezidenta republiky), ve znění pozdějších předpisů.

17 Předpoklady jsou uvedeny pro výkon aktivního volebního práva (tedy práva volit).

stanovené omezení osobní svobody z důvodu výkonu trestu odnětí svobody a výkon služby vojáka z povolání v zahraničí nebo výkon služby vojáka v záloze v zahraničí.

1.1 Prokázání státního občanství

Státní občanství prokazuje občan předložením občanského průkazu. Jedná se o veřejnou listinu, kterou je povinen mít občan, který dosáhl věku 15 let a má trvalý pobyt na území České republiky. Může jej mít i občan, jehož svéprávnost byla omezena.¹⁸

Občanský průkaz by měl každý nosit u sebe, při vstupu do objektů je zakázáno jej odebírat.¹⁹ Klienti zařízení by tedy jakožto občané měli být vedeni k tomu, aby dle svých schopností a dovedností uměli nakládat se svými doklady.

V průběhu návštěvy domova zaměstnankyně Kanceláře zjistily, že někteří klienti mají občanský průkaz uložen u sebe, jiní jej mají u personálu či u opatrovníka (rodinného příslušníka).

Doklady klientů, uložené u personálu, se nacházejí v uzamykatelné skříňce, umístěné v kanceláři vedoucí sociálního úseku. Podkladem pro úschovu je žádost klientů a klientek, případně jejich opatrovníků – domov však nemá k dispozici písemné souhlasy s úschovou a nevede o ní ani evidenci.

Jsem přesvědčena, že hromadné uložení dokladů může vést k posilování závislosti klientů na domově. Proto mu doporučuji, aby posiloval kompetence klientů v oblasti nakládání s osobními doklady tak, aby se byli schopni postarat o ně sami (tj. měli je uloženy v bezpečném uzamykatelném prostoru u sebe na pokoji).

K uložení dokladu u personálu by se mělo přistupovat pouze v případě, že hrozí riziko jeho zneužití a klient (opatrovník) s uloženíím vyjádří souhlas. O případných souhlasech klientů či opatrovníků s uloženíím dokladů u personálu pak doporučuji vést přehlednou evidenci.

Opatření:

- 1) Dle individuálních schopností klientů rozvíjet dovednosti klientů v oblasti nakládání s doklady (průběžně).**
- 2) Zavést evidenci o uložených dokladech, vyžádat si písemné souhlasy klientů (jejich opatrovníků) s úschovou (do 1 měsíce).**

1.2 Omezení svéprávnosti

Platí, že omezit svéprávnost člověka může pouze soud.²⁰

Pouhé omezení svéprávnosti v oblasti nakládání s majetkem, jednání s úřady či v jiných oblastech pak automaticky neomezuje člověka ve výkonu volebního práva. Překážkou

18 Ustanovení § 2 zákona č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, ve znění pozdějších předpisů.

19 Ustanovení § 15a odst. 1 zákona č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, ve znění pozdějších předpisů.

20 Ustanovení § 56 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

ve výkonu volebního práva ve smyslu volebních zákonů²¹ je pouze takové soudní rozhodnutí, které výslovně omezuje člověka v oblasti voleb a hlasování. Toto omezení musí být stanoveno přímo ve výroku rozsudku – nepostačuje, pokud se o neschopnosti hlasovat ve volbách zmíní soud pouze v odůvodnění.²² V opačném případě člověk volit může, a to i tehdy, jestliže je omezen ve svéprávnosti k neurčitému množství právních jednání, například tak, že soud stanoví, že je „omezen ve svéprávnosti ve všech oblastech kromě běžných záležitostí každodenního života.“

Pokud tedy chybí výslovná zmínka o omezení volebního práva ve výroku rozsudku, člověk má v této oblasti zachovanou svéprávnost.

Není přípustné, aby člověka se zdravotním postižením omezovalo ve výkonu jeho práv zařízení, a to ani fakticky, například tím, že mu zamlčí informace o chystaných volbách, nepředá volební lístky nebo zamezí jeho přístupu do volební místnosti či k přenosné volební urně. Naopak je povinností zařízení, aby aktivně podporovalo výkon základních práv u svých klientů (viz dále).²³

K omezení svéprávnosti může dojít pouze ve prospěch posuzovaného člověka²⁴ – soud by měl vždy velice pečlivě zvažovat zásah do jednotlivých práv, včetně práva volebního.²⁵ Jelikož jak znalec, tak i soud se většinou s posuzovaným člověkem setkají pouze v rozsahu maximálně několika hodin při znaleckém vyšetření, resp. v soudní síni, nemusí vždy konečný rozsudek plně odpovídat schopnostem člověka v běžném životě. Pokud má zařízení dojem, že jsou klient či klientka omezeni ve svéprávnosti více, než je to nezbytné, případně jsou omezeni ve svéprávnosti v oblastech, ve kterých jsou schopni právně jednat, mohou podat opatrovnickému soudu návrh na přezkoumání omezení svéprávnosti. To se týká i volebního práva. V případě, kdy je zjevné, že se klient či klientka o politiku aktivně zajímají a přejí si volit, ale jsou v této oblasti omezeni, mělo by se zařízení, v rámci naplnění své povinnosti pomáhat klientům při uplatňování práv a oprávněných zájmů²⁶, snažit o navrácení jejich svéprávnosti alespoň v této oblasti.

Je také nutno dodat, že současná česká právní úprava není plně v souladu s Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením, která garantuje právo všem lidem se zdravotním postižením se, na rovnoprávném základě s ostatními, účinně a plně podílet na politickém a veřejném životě, včetně práva a možnosti volit a být volen.²⁷

21 V tomto případě zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

22 Stanovisko k omezení svéprávnosti z pohledu volebního práva aktualizované na základě Stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu Cpnj 23/2016 ze dne 15. února 2017.

23 Ustanovení § 35 odst. 1 písm. j) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

24 Ustanovení § 55 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

25 Tamtéž.

26 Ustanovení § 35 odst. 1 písm. j) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

27 Článek 29 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, č. 10/2010 Sb. m. s.

1.2.1 Omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva

Personál domova si je vědom skutečnosti, že omezení klienta ve svéprávnosti automaticky neznamená nemožnost účastnit se voleb.²⁸ Proto má zpracován následující postup: před konáním voleb vytváří vedoucí sociálního úseku na podkladě příslušných soudních rozsudků seznam klientů, kteří jsou ve volbách oprávněni volit. Následně jej předá aktivizačním pracovnícím, které jsou pověřeny přípravou klientů na volby.

V době systematické návštěvy žilo v domově celkem 5 klientů, kteří jsou omezeni ve svéprávnosti. Vedoucí sociálního úseku uvedla, že ve výkonu volebního práva jsou omezeni dva klienti, u jedné klientky pak nezná rozsah omezení svéprávnosti: její opatrovník (rodinný příslušník) totiž domovu poskytl pouze listinu o jmenování opatrovníka, nikoliv samotný rozsudek.

Předložené rozsudky dokládají výše uvedené. Z oněch 5 klientů tak v komunálních volbách mohli prokazatelně volit 2. Pouze jeden z nich měl nahlášen trvalý pobyt v Habrovanech – dle sdělení personálu i záznamu péče v jeho individuální dokumentaci se však odmítl voleb zúčastnit, ačkoliv mu tato možnost byla nabídnuta opakovaně. Druhý z těchto klientů se voleb v obci, kde má trvalý pobyt (tj. mimo Habrovany), nezúčastnil z důvodu svého zdravotního stavu.

V případě klientky, u které není k dispozici rozsudek o omezení svéprávnosti, domovu doporučuji, aby se obrátil přímo na soud, který v této věci rozhodoval.²⁹ Bez znalosti rozsahu omezení totiž klientce nemůže poskytovat péči plně dle jejích potřeb (není jasné, s jakou finanční částkou může klient nakládat, zda může právě např. volit apod.).

Zaměstnankyně Kanceláře hovořily také s jednou z klientek, která je omezena ve volebním právu. Z rozhovoru vyplynulo, že navrácení svéprávnosti v této oblasti nepoptává – o politiku se nikdy nezajímala, proto jí ani nechybí možnost volit. Uvítala by spíše navrácení svéprávnosti co do možnosti udělit souhlas s poskytnutím zdravotních služeb.

Opatření:

- 3) Vyžádat si chybějící rozsudek o omezení svéprávnosti od soudu (bezodkladně).**

1.2.2 Spolupráce s opatrovníky

Opatrovník byl ustanoven pěti klientům domova, z toho ve dvou případech se jedná o opatrovníka veřejného (obec).

Spolupráce některých opatrovníků s domovem zjevně není ideální: navzdory upozorněním ze strany domova ponechává jeden z veřejných opatrovníků svého opatrovance bez platného občanského průkazu, jeden ze soukromých opatrovníků pak odmítá domovu poskytnout potřebné informace, včetně rozsudku o omezení svéprávnosti.

²⁸ Konkrétně se takto vyjádřil ředitel zařízení, vedoucí sociálního úseku i aktivizační pracovnice.

²⁹ Ustanovení § 44 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

V rámci systematické návštěvy pak nebylo zjištěno, že by opatrovníci poskytovali svým opatrovancům (klientům domova) podporu směrem k realizaci volebního práva.

Připomínám, že jednou z povinností opatrovníka je starat se o naplnění práv opatrovance³⁰, včetně volebního práva. Doporučuji tedy domovu, aby v otázce výkonu volebního práva klientů navázal systematickou spolupráci s opatrovníky a společně klienty v realizaci toho práva podpořili.

Opatření:

- 4) Za účelem podpory klientů při realizaci jejich volebního práva systematicky spolupracovat s opatrovníky (průběžně).**

1.3 Trvalý pobyt na území obce/kraje

Trvalý pobyt na území obce či kraje musí volič prokázat u voleb do zastupitelstev obcí/krajů. U klientů pobytových sociálních služeb by nemělo být překážkou realizace volebního práva to, že se služba nachází v jiné obci/kraji, než mají klienti trvalý pobyt. Pokud klienti s trvalým pobytem mimo danou obec projeví zájem volit, zařízení by mělo společně s opatrovníky (pokud je klienti mají) klienty podpořit a zajistit jim možnost volit v místě jejich trvalého pobytu.

V domově žilo v době konání komunálních voleb celkem 14 klientů, kteří měli trvalý pobyt mimo Habrovany. Dva z těchto klientů byli omezeni ve volebním právu, u jedné klientky neznal domov rozsah omezení svéprávnosti (z důvodu neposkytnutí rozsudku opatrovníkem).

Personál si nebyl vědom toho, že by se některý z klientů zúčastnil komunálních voleb v místě svého trvalého pobytu – považoval to za pravděpodobné v případě jednoho klienta, který v té době pobýval u své rodiny.

K otázce, zda domov nabízí klientům podporu a dopomoc za účelem účasti u komunálních voleb v místě jejich trvalého pobytu, personál uvedl následující: klientům v předstihu sdělil, že se na něj mohou obracet s jakýmkoliv přáním týkajícím se voleb a že se jim pokusí co nejvíce vyhovět. Dodal, že u jiných voleb³¹ vyřizuje klientům, kteří projeví zájem, voličské průkazy.

Přístup domova hodnotím jako vstřícný. Přesto doporučuji, aby se domov neomezil pouze na obecnou informaci o možnosti sdělit přání a aby klientům, kteří nemají trvalý pobyt v obci, nabízel možnost podpory a dopomoci při účasti na volbách také **individuálně**.

Opatření:

- 5) Systematicky podporovat klienty s trvalým pobytem mimo obec, v níž se domov nachází, v účasti na volbách v místě jejich trvalého pobytu (průběžně).**

30 Ustanovení § 466 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

31 Volba prezidenta, volby do Poslanecké sněmovny či Senátu Parlamentu ČR.

2. Příprava na volby

Zařízení by mělo při realizaci volebního práva klientů zajistit klientům systematickou podporu dle jejich individuálních schopností a dovedností. Mělo by zejména v dostatečném předstihu informovat klienty o nadcházejících volbách, vhodně je seznámit s tím, jakým způsobem se mohou voleb zúčastnit (tj. kdy a kde mohou volit, jak volba probíhá, co k volbě potřebují), jaký je smysl a účel voleb.

2.1 Informování klientů o volbách

Dle sdělení personálu byli klienti informováni o konání komunálních voleb na pravidelné schůzi s vedením domova, která se koná každé první pondělí v měsíci. Současně se na schůzi klienti dozvěděli, že hlasovací lístky si mohou vyzvednout u sociální pracovnice. Informace o volbách a jejich průběhu byly také vyvěšeny na nástěnce.

Aktivizační pracovnice následně obcházely klienty jednotlivě a tázaly se jich, zda mají zájem o účast u voleb. To se netýkalo klientů, kteří se dle jejich úsudku nemohli voleb zúčastnit z důvodu zdravotního stavu, a těch, kteří při předání lístků odmítli další dopomoc. Někteří klienti domova se pak sami angažují na společenském dění v obci, a to prostřednictvím spolku Vozíčkáři ze zámku, z. s.

U některých klientů učinili pracovníci záznam o jejich postoji k účasti u voleb, případně o předání hlasovacích lístků do programu Cygnus – nikoliv však u všech. Kromě těchto záznamů péče, které jsou součástí individuálních plánů péče, neobsahují individuální dokumentace klientů žádné další záznamy týkající se komunálních voleb.

Jsem přesvědčena, že o možnosti realizovat své volební právo by měli být informováni **jednotlivě** všichni klienti, kteří jsou oprávněni volit. Pokud o volby projeví zájem, měla by jim dle individuálních schopností a potřeb být pro realizaci tohoto práva poskytnuta náležitá podpora (viz kapitola 2.4). Účast u voleb považuji také za vhodně stanovený **osobní cíl** v rámci individuálního plánování služby.

Pokud personál vyhodnotí, že někteří klienti nemají takové rozumové schopnosti, aby pochopili význam a princip voleb, měl by o tom učinit záznam do jejich individuální dokumentace. Jak jsem uvedla výše, dohledatelné jsou pouze záznamy o předání volebních lístků a nabídnutí možnosti jít volit v dokumentacích některých klientů.

Opatření:

- 6) **Informovat o volbách všechny klienty a poskytovat podporu při výkonu volebního práva individuálně všem, kteří splňují podmínky výkonu volebního práva (průběžně).**
- 7) **Zaznamenat do individuální dokumentace klienta, že dle úsudku personálu nevládne účast u voleb vzhledem ke svým schopnostem či zdravotnímu stavu (průběžně).**

2.2 Hlasovací lístky

Volební zákony upravují povinnost distribuovat do určitého času před volbami hlasovací lístky všem voličům.³²

Po dohodě s obcí je domovu poskytován takový počet hlasovacích lístků, který odpovídá počtu oprávněných voličů. Personál pak lístky předává klientům dle jejich zájmu o účast na volbách (viz předchozí kapitola).

2.3 Volební kampaň v zařízení

Personál si nevzpomínal, že by v minulosti proběhla v domově nějaká předvolební kampaň. Jeden z klientů naopak zaměstnankyním Kanceláře sdělil, že v souvislosti s volbami do domova „občas někdo přijde“.

Ředitel domova uvedl, že by konání předvolební kampaně v domově v zásadě umožnil, avšak pouze formou hromadného setkání s klienty.

2.4 Návik voleb a další podpůrná opatření

Domov poskytuje klientům podporu předáním informací, jak budou volby probíhat a jak správně vyplnit hlasovací lístek. V individuálních případech poskytuje také pomoc při jeho vyplnění (k tomu viz také kapitola 3.2 Tajnost voleb).

Zvláště v případě klientů s mentálním postižením však lze využít i další podpůrná opatření, a to zejména návik voleb či poskytnutí informačních materiálů ve formátu easy-to-read. Uvedená podpůrná opatření by podle mého názoru mohla pomoci realizovat volební právo také těm klientům, kteří je dosud nevyužili.

Opatření:

- 8) Zajistit podporu při přípravě na volby všem klientům dle jejich individuálních schopností a dovedností (průběžně).**

3. Proces volby

3.1 Účast u voleb

Volič může požádat ze závažných, zejména zdravotních důvodů obecní úřad a v den voleb okrskovou volební komisi o to, aby mohl hlasovat mimo volební místnost, a to pouze v územním obvodu volebního okrsku, pro který byla okrsková volební komise zřízena. V takovém případě okrsková volební komise vyšle k voliči 2 své členy s přenosnou volební schránkou, úřední obálkou a hlasovacími lístky. Při hlasování postupují členové okrskové volební komise tak, aby byla zachována tajnost hlasování.³³

³² Např. ustanovení § 38 zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, nebo ustanovení § 24 zákona č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

³³ Ustanovení § 33 odst. 7 zákona č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Letošních komunálních voleb se v obci Habrovany zúčastnilo 10 klientů domova, z toho žádný s omezenou svéprávností (k tomu více viz kapitola 1.2.1 Omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva). Všichni tito klienti využili možnost hlasovat mimo volební místnost, tedy **prostřednictvím přenosné hlasovací schránky**.

Z rozhovorů s klienty a personálem vyplynulo, že jsou klienti na tento postup zvyklí. Po dohodě s obcí navštěvuje volební komise domov tradičně ve volební pátek krátce po 14. hodině. Provizorní volební místnost se zřizuje v kanceláři vedoucí sociálního úseku. V době konání voleb je v místnosti přítomna kromě členů volební komise i aktivizační pracovnice, která klientům v případě nutnosti dopomáhá s vložením hlasovacího lístku do obálky. V případě, že má klient zájem se voleb zúčastnit, avšak z důvodu svého zdravotního stavu nemůže do této místnosti přijít, členové komise jej navštíví se schránkou přímo na pokoji.

Ani v letošních komunálních volbách neprojevil žádný z klientů zájem volit přímo ve volební místnosti v obci. Personál uvedl, že by takovému přání klienta vyhověl a v případě potřeby mu poskytl doprovod.

Podotýkám, že v souladu s tzv. principem normality³⁴ je volit mimo zařízení. Vítám, že personál domova je připraven poskytnout klientovi, který projeví zájem dostavit se do volební místnosti v obci, veškerou potřebnou podporu. Protože je však v domově zvyk volit do přenosné hlasovací schránky silně zakořeněn, je současně nezbytné, aby klientům takovou možnost sám aktivně nabízel.

Opatření:

- 9) Aktivně klientům nabízet možnost hlasovat ve volební místnosti v obci (průběžně).**

3.2 Tajnost voleb

Volební právo se vykonává tajným hlasováním.³⁵

Lidé se zdravotním postižením, kteří potřebují pomoc a podporu, protože například nejsou schopni číst, psát nebo volební lístek složit do obálky a vhodit ho do volební schránky, mohou využít pomoci asistenta. Tím může být kdokoli, kdo má volební právo, pouze se nesmí jednat o člena volební komise.³⁶

34 „Základní sociální uspořádání v moderní společnosti je takové, že člověk spí, hraje si a pracuje na rozdílných místech, s rozdílnými kolegy, pod různými autoritami a bez nějakého všezahrnujícího racionálního plánu. Ústřední rys totálních institucí může být popsán jako zhroucení bariér, které obvykle oddělují tyto tři sféry života.“ Volný překlad z GOFFMAN, Erving: *Asylum, Essays on The Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. New York: Anchor Books Doubleday and Company, In. 1961., s. 5.

35 Ustanovení § 2 zákona č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

36 Ustanovení § 33 odst. 6 zákona č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. V ostatních volebních zákonech upraveno obdobně.

Před konáním voleb přečetl personál domova klientům na vyžádání jména kandidátů na hlasovacích lístcích. Dále jim byl nápomocen i s označením zvolených stran/kandidátů na hlasovacích lístcích dle jimi sdělených preferencí. Pomoc klientům poskytl i ve volební místnosti vložением hlasovacího lístku do úřední obálky.

Do samotné provizorní volební místnosti domova vstupovali klienti jednotlivě. V místnosti však nebyla k dispozici žádná plenta ani závěs – jedinou „clonu“ tak představovala sama přítomná aktivizační pracovnice, která pohledu členů komise na klienty „bránila“ vlastním tělem.

Domnívám se, že v provizorní volební místnosti nebyla dostatečně zajištěna tajnost hlasování. Ačkoliv jsou klienti na tuto skutečnost připraveni a hlasovací lístky mají již předvyplněny, doporučuji domovu, aby při konání příštích voleb přijal přiměřená opatření k zajištění voleb. V některých zařízeních využívají provizorní zástěny, v jiných se osvědčila dohoda s členy komise (členové komise sedí ke klientovi zády po dobu, než vloží lístek do úřední obálky).

Opatření:

- 10) Zajistit tajnost volby v provizorní volební místnosti v domově (průběžně).**

Přehled opatření k nápravě

Bezodkladně	<ul style="list-style-type: none">• Vyžádat si chybějící rozsudek o omezení svéprávnosti od soudu (opatření č. 3).
Do 1 měsíce	<ul style="list-style-type: none">• Zavést evidenci o uložených dokladech, vyžádat si písemné souhlasy klientů (jejich opatrovníků) s úschovou (opatření č. 2).
Průběžně	<ul style="list-style-type: none">• Dle individuálních schopností klientů rozvíjet dovednosti klientů v oblasti nakládání s doklady (opatření č. 1).• Za účelem podpory klientů při realizaci jejich volebního práva systematicky spolupracovat s opatrovníky (opatření č. 4).• Systematicky podporovat klienty s trvalým pobytem mimo obec, v níž se domov nachází, v účasti na volbách v místě jejich trvalého pobytu (opatření č. 5).• Informovat o volbách všechny klienty a poskytovat podporu při výkonu volebního práva individuálně všem, kteří splňují podmínky výkonu volebního práva (opatření č. 6).• Zaznamenat do individuální dokumentace klienta, že dle úsudku personálu nezvládne účast u voleb vzhledem ke svým schopnostem či zdravotnímu stavu (opatření č. 7).• Zajistit podporu při přípravě na volby všem klientům dle jejich individuálních schopností a dovedností (opatření č. 8).• Aktivně klientům nabízet možnost hlasovat ve volební místnosti v obci (opatření č. 9).• Zajistit tajnost volby v provizorní volební místnosti v domově (opatření č. 10).